

БЛИЗНЮК Л.М., к. філол. н., доцент

Український державний університет залізничного транспорту

Харків, Україна

ПРОБЛЕМА ЗНИКНЕННЯ ПАТРОНІМІВ ЯК ІДЕНТИФІКАТОРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Один із розділів мовознавства – ономастика – визначає поняття патроніму як «...форма «по батькові», утворена переважно від офіційного імені батька за допомогою суфіксів -ич(-іч), -ович (для чоловіків) та -івна, -івна (для жінок)» [1; с. 84]. Слід зауважити, що таке явище є історично-цивілізаційним та унікальним для болгарської мови та мов усіх східнослов'янських народів, зокрема, українського. В жодній мові світу (крім ісландської, в якій форми по батькові замінюють прізвища) патроніми не збереглись у такому вигляді, як ми їх використовуємо в нашій антропоніміці на даний час.

У паспорті громадянина України особа ідентифікується трилексемно – за прізвищем, іменем та іменем по батькові. Натомість у закордонних паспортах українців є лише дві рубрики – прізвище та ім'я. На сьогоднішній день дискусія щодо пароніму відбувається не тільки в професійних колах мовознавців, але й на рівні зацікавлень пересічних українців. Сперечання точаться про те, чи є потреба в сучасному використанні імені по батькові в українській мові, зокрема, на рівні ділової комунікації, системі ЗМІ, політикумі. При цьому особливий «тон задає» телебачення, яке завдяки своїм засобам комунікаційного впливу часто уникає форму звернення по батькові, що, у свою чергу, стає зразком для уподібнення серед широких мас населення.

Останнім часом можна спостерігати активний та масовий вплив західних традицій на українські соціокультурні традиції, у тому числі й на докорінну ономаністичну культуру. Позбавлення форми по батькові як певного словесного рудимента, що змушує «писати довго і багато», спостерігається зокрема в достатньо молодих колах спільнот як навчальних, так і професійних. Тенденція позбавлення форми по батькові виражається також і в ділових колах, особливо при службовому листуванні, коли деякі адресанти позначають особу або зовсім без пароніма, або вказують лише його початкову літеру, наприклад: *Павло С. Тищенко*. Така тенденція, на жаль, може призвести й до зміни

соціального устрою, коли повага висловлюється не до старших (за віком, досвідом тощо), а до тих, в кого «більше лайків у соціальних мережах».

Прагнення сучасних українців до європейських цінностей є певною мірою виправданим і зрозумілим, але слід чітко розуміти, що збереження культурної спадщини якраз і є одним з важливих пріоритетів європейських цінностей – у цьому насамперед полягає політкоректність. Звичайно, слід визнати, що в більшості європейських культур форма по батькові відсутня, але цей факт не слід «калькувати» тим народам, які мають власні національні традиції найменувань.

Історично склалося так, що наш народ у період до виникнення і впровадження прізвищ використовував патронім (ім'я по батькові) для більш повної ідентифікації людини. Таким чином, форма по батькові з тих часів виконувала ту ж соціальну функцію, що і сучасні прізвища. Традиція називати особу за її батьком іде ще з праслов'янських часів, свідченням чого можуть бути мовні засоби творення патронімічних назв. Дехто з дослідників вважає, що ці антропонімічні одиниці віддавна використовувалися не як додатковий компонент до імені, а як евфемістична назва в межах однолексемного способу ідентифікації особи, викликана язичницьким табу на особове ім'я.

Цікаво, що віра наших предків у магічну силу та отожднення імені з його носієм спричинила заборону вимовляти ім'я людини вголос, тому до близьких зверталися алегорично: «син такого-то», «дочка такого-то». Таку заборону в давніх слов'ян пов'язують з обрядом ініціації (зокрема з переходом особи до іншого соціально-вікового стану, що й ми спостерігаємо в наш час). Традиція ідентифікації особи без згадування її імені довше зберігалася при номінації слов'янських жінок, що підтверджено літописними фактами, літературними творами (наприклад, Ярославна у «Слові о полку Ігоревім»; власне ім'я жінки жодного разу не називалося, якщо в тексті було посилання на батька особи) і сучасними спостереженнями діалектних матеріалів.

Таким чином, форма по батькові служила і служить цілям ідентифікації людини, надає своєрідного забарвлення нашому мовленнєвому етикету. Форма по батькові – той глибокий «тил» нашого особистого імені, своєрідний захисний устрій, який допомагає особистості зберігати свою генетичну пам'ять, шануючи старших, батьків, звідти – Батьківщину. Позбавляючись від форми по батькові, ми можемо остаточно «розмити» власну національну ідентичність, втратити своє історичне коріння і врешті-решт прийти до втрати своїх національних імен. Кожна людина, відповідно, нація, і є зберігачем своєї ментальної скарбниці: мови, історії, релігії, родини. Зберегти це чудове

надбання в наш час агресивної глобалізації – задача всіх свідомих громадян, унікальних особистостей, справжніх, а не «штучних» людей.

Література

1. Кравченко Л. О. Українська ономастика: антропоніміка: навч. посібник. Київ : Знання, 2014. 239 с.

БЛИЗНЮК Л. М., к. філол. н., доцент,

КРАВЧЕНКО О. О., студентка

Український державний університет залізничного транспорту

Харків, Україна

ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЇ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Такий напрям лінгвістичної теорії та практики, як лінгвоекотологія, з одного боку, досліджує фактори, що негативно впливають на розвиток і використання мови, а з іншого боку, – шляхи та способи збагачення мови і вдосконалення практики мовного спілкування. Екологія мови, зрештою, повинна скеровувати мовну політику держави, перш за все у сферах освіти, юриспруденції, переговорних процесів, діловодства і, звичайно, в діяльності засобів масової комунікації.

Українська мова є одним із фундаментальних чинників, що об'єднують націю, визначають її самобутність та життєздатність, а це зумовлює необхідність розширення державних заходів, спрямованих на підтримку української мови як фактора національної єдності та історичної пам'яті.

Значуща роль мови як знакової системи і мови як реалізації цієї системи в житті суспільства спонукає лінгвістів до відстеження процесів, що відбуваються в мовній практиці соціуму. Такий лінгвоекотологічний моніторинг дозволяє виявити деякі «явища хвороби» в тенденціях масової мови й мовлення.

У наш час мовна культура всіх верств населення відчуває найсильнішого натиску з боку іноземних слів та сленгу, і особливо це є помітним у молодіжному середовищі, де в цілому спостерігається збіднення лексики і фразеологічних ресурсів. Проблема полягає в тому, що всі вищезазначені явища отримали величезного розмаху за останні десятиліття.